

Cours de tibétain - sūtra de la pousse de riz - leçon 65

Suite de l'étude du sūtra que nous reprenons depuis le début. Dans cette leçon, nous étudions le 2e extrait du sūtra, à la suite du premier présenté lors de leçon 64.

1. Exercice de lecture

དེ་ནས་ཆེ་དང་ལྡན་པ་ལྷ་རིའི་བྱས་བྱང་ཚུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་
 སོ་བྱམས་པ་ལ་འདི་སྐད་ཅེས་སྦྲས་སོ། །བྱམས་པ་དེང་འདིར་བཅོམ་ལྡན་
 འདས་ཀྱིས་སྤྲ་ལུ་འཛུང་པ་ལ་གཟེགས་ནས་དག་སྦྱོང་རྣམས་ལ་མདོ་འདི་
 གསུངས་སོ། །དག་སྦྱོང་དག་སྦྱས་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་མཐོང་བ་
 དེས་ཆོས་མཐོང་ངོ། །སྦྱས་ཆོས་མཐོང་བ་དེས་སངས་རྒྱས་མཐོང་ངོ་ཞེས་དེ་
 སྐད་བཀའ་སྤྲུལ་ནས། བཅོམ་ལྡན་འདས་ཅང་མི་གསུང་བར་གྱུར་ན་བྱམས་
 པ་བདེ་བར་གཤེགས་པས་བཀའ་སྤྲུལ་པའི་མདོ་དེའི་དོན་ནི་ཅི།

2. Repère des particules

[དེ་ནས་] [ཆེ་དང་ལྡན་པ་ལྷ་རི+འི་+བྱ+ས་] [བྱང་ཚུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་སོ་
 བྱམས་པ་+ལ་] [འདི་སྐད་+ཅེས་+སྦྲས་+སོ། །] [བྱམས་པ་] [དེང་འདི+ར་] [བཅོམ་ལྡན་
 འདས་+ཀྱིས་] [སྤྲ་ལུ+འི་+འཛུང་པ་+ལ་] [གཟེགས་+ནས་] [དག་སྦྱོང་རྣམས་+ལ་] [མདོ་
 འདི་གསུངས་+སོ། །] [དག་སྦྱོང་དག་] [སྦྱ+ས་] [རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་མཐོང་བ་
 དེ+ས་] [ཆོས་མཐོང་+ངོ། །] [སྦྱ+ས་] [ཆོས་མཐོང་བ་དེ+ས་] [སངས་རྒྱས་མཐོང་+ངོ་
 +ཞེས་] [དེ་སྐད་བཀའ་སྤྲུལ་+ནས།] [བཅོམ་ལྡན་འདས་] [ཅང་མི་གསུང་བར་གྱུར་+ན་]
 [བྱམས་པ་] [བདེ་བར་གཤེགས་པ+ས་] [བཀའ་སྤྲུལ་པ+འི་+མདོ་དེ+འི་+དོན་+ནི་+ཅི།]

3. Vocabulaire

དེ་ནས་	alors, ensuite
ཚོ་དང་ལྡན་པ་	vénérable (lit. "doué de vie")
སྐྱ་རིའི་བྱ་	Śāriputra (fils de Śārī)
བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་	bodhisattva
སེམས་དཔའ་ཚེན་པོ་	mahāsattva (grand être)
བྱམས་པ་	Maitreya
འདི་སྐད་ཅེས་	ainsi
སྟུན་	dire (passé)
དེང་འདིར་	maintenant, aujourd'hui
བཙེམ་ལྡན་འདས་	Bhagavat (Bienheureux)
ཀྱིས་	particule instrumentale
སྒྲ་ལུ་	sorte de riz, le riz sālu
ལྗང་པ་	verdure, feuillage
གཟིགས་	regarder (honorifique)
ནས་	particule ablative
དགེ་སློང་	moine
རྣམས་	pluriel
མདོ་	sūtra
གསུངས་	enseigner (honorifique, passé)
དག་	particule vocative
སྟུ་	qui
རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་	production interdépendante

མཐོང་བ་	voir
དེ་	celui-ci/là
ཚོས་	dharma, phénomène
སངས་རྒྱས་	bouddha
ཞེས་	ainsi (citation)
བཀའ་རྒྱུ་	dire (honorifique)
ཅང་མི་གསུང་བར་གྱུར་	ne plus parler
བདེ་བར་གཤེགས་པ་	Tathāgata (Ainsi-Allé)
པ་ས་	particule instrumentale
པ་འི་	particule du génitif
དོན་	sens, signification
ནི་	particule emphatique
ཅི་	quoi

4. Analyse grammaticale

Première phrase དེ་ནས་ཚེ་དང་ལྡན་པ་ཤུ་རིའི་བྱས་བྱང་ཚུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཚེན་པོ་བྱམས་པ་ལ་འདི་རྟེན་ཅེས་སྒྲུས་སོ། །

- དེ་ནས་ : adverbe temporel - "alors, ensuite"
- ཚེ་དང་ལྡན་པ་ཤུ་རིའི་བྱས་ : agent (instrumental) - "par le vénérable Śāriputra", où +འི+ marque le génitif de ཤུ་རིའི་ et +ས+ l'instrumental
- བྱང་ཚུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཚེན་པོ་བྱམས་པ་ལ་ : destinataire (datif/oblique) - "au bodhisattva mahāsattva Maitreya", avec +ལ་+ marquant le datif
- འདི་རྟེན་ཅེས་སྒྲུས་སོ་ : prédicat verbal - "dit ainsi", formule d'introduction du discours direct

Deuxième phrase

བྱམས་པ་དང་འདིར་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་སྤྲུའི་ལྗང་པ་ལ་གཟིགས་ནས་དག་སློང་རྣམས་ལ་མདོ་འདི་གསུངས་སོ། །

- བྱམས་པ་ : apostrophe vocative - "Ô Maitreya"
- དང་འདིར་ : complément temporel - "maintenant, aujourd'hui"
- བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་+ : agent (instrumental) - "par le Bhagavat", avec +ཀྱིས་+ marquant l'instrumental
- སྤྲུའི་ལྗང་པ་ལ་ : complément circonstanciel - "vers le feuillage du riz śāla", où +འི+ marque le génitif et +ལ་+ le datif directionnel
- གཟིགས་ནས་ : gérondif - "ayant regardé", participe passé avec +ནས་+ marquant l'antériorité
- དག་སློང་རྣམས་ལ་ : destinataire (datif) - "aux moines", avec +ལ་+ au datif et རྣམས་ au pluriel
- མདོ་འདི་གསུངས་སོ་ : prédicat principal - "enseigne ce sūtra"

Troisième phrase དག་སློང་དག་སྤྱི་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་མཐོང་བ་དེས་ཚོས་མཐོང་ངོ་། །

- དག་སློང་དག་ : apostrophe vocative - "Ô moines", avec དག་ particule vocative
- སྤྱི་ : pronom interrogatif (instrumental) - "par qui", avec +ས་+ instrumental
- རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་མཐོང་བ་ : groupe nominal participial - "celui qui voit la production interdépendante"
- དེས་ : pronom démonstratif (instrumental) - "par celui-ci", avec +ས་+ instrumental
- ཚོས་མཐོང་ངོ་ : prédicat principal - "voit le dharma"

Quatrième phrase སྤྱི་ཚོས་མཐོང་བ་དེས་སངས་རྒྱས་མཐོང་ངོ་ཞེས་དེ་རྟེན་བཀའ་སྤྲུལ་ནས།

- སྤྱི་ : pronom interrogatif (instrumental) - "par qui"
- ཚོས་མཐོང་བ་ : groupe nominal participial - "celui qui voit le dharma"
- དེས་ : pronom démonstratif (instrumental) - "par celui-ci"
- སངས་རྒྱས་མཐོང་ངོ་ : prédicat principal - "voit le bouddha"

- ཞེས་དེ་སྐད་བཀའ་སྩལ་ལྷན་པ་ : proposition subordonnée - "ayant dit ainsi", formule de clôture du discours direct

Cinquième phrase བཅོམ་ལྡན་འདས་ཅང་མི་གསུང་བར་གྱུར་ན་བྱམས་པ་བདེ་བར་གཤེགས་པས་བཀའ་སྩལ་བའི་མདོ་དེའི་དོན་ནི་ཅི།

- བཅོམ་ལྡན་འདས་ : sujet (nominatif) - "le Bhagavat"
- ཅང་མི་གསུང་བར་གྱུར་ན་ : proposition conditionnelle - "s'il ne parle plus", avec ཅང་ (aussi/même), མི་ (négation), གྱུར་ན་ (conditionnel)
- བྱམས་པ་ : apostrophe - "Ô Maitreya"
- བདེ་བར་གཤེགས་པ་ས་ : agent (ས་ instrumental) - "par le Tathāgata"
- བཀའ་སྩལ་བའི་མདོ་དེའི་དོན་ : complément d'objet - "le sens de ce sūtra enseigné", avec double génitif +འི་
- ནི་ : particule emphatique de focalisation
- ཅི་ : pronom interrogatif - "quoi"

5. Traduction littérale

Alors, le vénérable Śāriputra dit ainsi au bodhisattva mahāsattva Maitreya : « Maitreya, maintenant le Bhagavat, ayant regardé le feuillage du riz śāla, enseigna ce sūtra aux moines : 'Ô moines, celui qui voit la production interdépendante voit le dharma. Celui qui voit le dharma voit le bouddha' », ayant dit ainsi. Si le Bhagavat ne parle plus, Maitreya, quel est le sens de ce sūtra enseigné par le Tathāgata ?

6. Traduction littéraire

དེ་ནས་ཆེ་དང་ལྡན་པ་ལྷ་རིའི་བྱས་བྱང་རྩལ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་བྱམས་པ་ལ་འདི་སྐད་ཅེས་སྩལ་སོ། །

Alors le vénérable Shāriputra adressa ces paroles au grand être, au bodhisattva Maitreya :

བྱམས་པ་དེང་འདིར་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་སྤྱི་ལུ་ལྷང་བ་ལ་གཤེགས་ནས་དགོ་སློང་རྣམས་ལ་མདོ་འདི་གསུངས་སོ། །དགོ་སློང་དག་སྩལ་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང་བ་མཐོང་བ་དེས་ཚོས་མཐོང་ངོ། །

« Maitreya, aujourd'hui le Bienheureux, après avoir contemplé une pousse de riz, a enseigné aux moines ce soutra : "Ô moines, quiconque voit la production interdépendante voit le Dharma.

སྩལ་ཚོས་མཐོང་བ་དེས་སངས་རྒྱས་མཐོང་ངོ་ཞེས་དེ་སྐད་བཀའ་སྩལ་ནས། བཅོམ་ལྡན་འདས་ཅང་མི་གསུང་བར་གྱུར་ན་བྱམས་པ་བདེ་བར་གཤེགས་པས་བཀའ་སྩལ་བའི་མདོ་དེའི་དོན་ནི་ཅི།

Quiconque voit le Dharma voit le Bouddha.” Après quoi le Bienheureux est resté silencieux. Quel est donc, Maitreya, le sens de ce discours du Bienheureux ? ¹

¹ Traduction Philippe Cornu, éditions Fayard.